

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΥΡΥΤΑΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ (7)

Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Α

Β' ΕΥΡΥΤΑΝΙΚΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΡΔΡΙΟΥ

Καρπενήσι 22-24 Μαΐου 1992

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Αθήνα 1994

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΦΑΛΛΗΣ

Ιστοριοδίφης - Συγγραφέας

Γεννήθηκε στο Κλαυσεϊόν ή Κλαψί, (αρχαίο Κάλλιον) Ευρυτανίας το 1929 από γονείς αγρότες.

Το 1946 έφυγε για το Καρπενήσι, όπου εργάστηκε ως σεβιτόρος στο εστιατόριο του Σπύρου Τσιώκου.

Το 1948 πήγε στην Αθήνα όπου εργάστηκε ως διοικητικός υπάλληλος στην Πειραιϊκή-Πατραϊκή μέχρι το 1959.

Το 1959 άνοιξε συνεταιριστική επιχείρηση στην οδόν Ερμού ως το 1990 που συνταξιοδοτήθηκε.

Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στο χωριό του και συνέχισε τις σπουδές του στην Αθήνα, τελειώνοντας και την Εμπορική Σχολή.

Απ' το 1949 έγινε τακτικό μέλος της Χριστιανικής Ενώσεως Εργαζομένης Νεολαίας (Χ.Ε.Ε.Ν) στην Αθήνα, ομιλητής και συγχρόνως δημοσίευε για πολλά χρόνια άρθρα κοινωνικού και θρησκευτικού περιεχομένου στο περιοδικό «Εργατικό φως» που εξέδιδε κάθε μήνα η Χ.Ε.Ε.Ν. Παράλληλα παρακολούθησε και μαθήματα ιστορίας και αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ασχολήθηκε ερευνητικά και συγγραφικά με την ιστορία του χωριού του και της Ευρυτανίας γενικότερα. Έκανε πολλές ομιλίες ιστορικού περιεχομένου στην Αθήνα, Πάτρα, Αγρίνιο, Αταλάντη, Καρπενήσι, κ.ά.. κι έλαβε μέρος σε πολλά συνέδρια αφορώντα την ιστορία της Ευρυτανίας.

Εξέδωσε τα βιβλία «ΚΑΛΛΙΟΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ», «Νέα θεώρηση της ιστορίας του», το «ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ, αρχαία ιστορία, και θρύλος» και το ανάτυπο «ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ Β.Δ. ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΑΣ σε διαχρονική θεώρηση».

Δημοσίευσε και δημοσιεύει ιστορικά άρθρα σ' όλα τα ευρυτανικά περιοδικά και τις εφημερίδες, συνεχίζοντας παράλληλα την ιστορική του έρευνα από χωριό σε χωριό της Ευρυτανίας. Ακόμα ασχολείται με την ποίηση και ως δημοσιογράφος είναι μέλος της Ε.Σ.ΜΗ.Ε.Τ και μέλος της (Π.Ε.Π) Πανελλήνια Ένωση Λογοτεχνών. Τέλος χρημάτισε πρόεδρος πολλών Σωματείων στην Αθήνα και το 1990 εγκαταστάθηκε στο χωριό του όπου εξελέγη και Πρόεδρος της Κοινότητάς του.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΦΑΛΛΗΣ

ΤΟ ΚΑΛΛΙΟΝ, Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΩΝ ΚΑΛΛΙΕΩΝ,
Η ΟΛΟΣΧΕΡΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΓΑΛΑΤΕΣ
ΤΟ 279 π.Χ. ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΤΑΝ

Σεβασμιώτατε, Κύριοι Υπουργοί, και Βουλευτές, κ. Νομάρχα, σεβαστοί Καθηγητές και Διδάσκαλοι, κ. Πρόεδρε της Ε.Ε.Ε., Κυρίες και Κύριοι.

Δεν έχουμε καμιά αμφιβολία σήμερα, ότι και η ιστορία της Ευρυτανίας είναι τόσο παλιά κι ένδοξη, όσο παλιά κι ένδοξη είναι και η ιστορία των άλλων ηπειρωτικών και νησιωτικών διαμερισμάτων της χώρας μας. Κι έχει και η Ευρυτανία το δικό της μερίδιο στην εθνική μας, αλλά και στην παγκόσμια πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη. Και το μερίδιό της αυτό δεν είναι καθόλου μικρό, ούτε ευκαταφρόνητο. Είναι μεγάλο και θεμελιώδες στην όλη ιστορική πορεία της φυλής μας δια μέσου των χιλιετιών. Οι Ευρυτάνες πρόσφεραν πολλά και οριοθέτησαν ιστορικά κάποιες περιόδους. Δυστυχώς όμως η προσφορά αυτή των Ευρυτάνων είναι άγνωστη στον πνευματικό μας κόσμο. Είναι άγνωστη σ' όλους μας επειδή ερευνητικά, ανασκαπτικά και συγγραφικά παραμένει ακόμα απείραχτη κι ανέγγιχτη η Ευρυτανία. Κι όσοι Έλληνες και ξένοι ιστορικοί ασχολήθηκαν με την έρευνα στη Δυτ. Στερεά Ελλάδα μετά την απελευθέρωσή μας απ' τους Τούρκους, ασχολήθηκαν περιστασιακά ή είδαν την Ευρυτανία ως ανάξια λόγου ν' ασχοληθούν σε βάθος μ' αυτήν, αφού, κατά τον Γ. Σωτηριάδη, "λείπει παν ίχνος υπάρξεως ενταύθα πόλεως αρχαίας, έστω και μικράς σημασίας". Αυτά, παρόλο που η Ευρυτανία απ' τους μυθικούς ακόμα χρόνους ως την εθνική μας παλλιγγενεσία του 1821, έδωσε δυναμικά το παρόν σ' όλους τους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες με φωτεινά παραδείγματα ηρωισμού. Κι' είναι κατάσπαρτη από πανάρχαιες θαμμένες κώμες και πόλεις. Και κάστρα. Πολλά κάστρα και πύργοι, ανερεύνητα, στη Βούλπη, στην Πρασιά, στην Τσούκα, στο Παλαιοκάτουνο, στου Κύφου, στα Λεπιανά, στο Μικροχρύσου, στην Αρωνιάδα, στα Φειδάκια, στο Κλαψί, στους Κορυσχάδες, στα Ψιανά, στου Φαντίνου, στα Κοκκάλια και σε πολλούς άλλους τόπους της ευρυτανικής γης, θλιβερά απομεινάρια παρωχημένων εποχών με άγνωστη σε μας ως σήμερα ιστορία. Με τέτοια αδόκιμα κριτήρια από πολλούς, και χωρίς ανασκαφές, σημαντικά ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν κατά και-

ρους στον ευρυτανικό χώρο και που έπαιξαν πρωτεύοντα ρόλο στην εθνική μας ιστορική ανέλιξη, τα πιθανολόγησαν ή και σκόπιμα έγραψαν πώς έγιναν σ' άλλους χώρους, εκτός της Ευρυτανίας. Γι' αυτό πολλά ιστορικά λάθη εντοπίζονται κατά καιρούς απ' τους ερευνητές - ιστορικούς. Και τα λάθη αυτά πρέπει η Πολιτεία, το Υπ. Πολιτισμού, σε αρμονική συνεργασία με τους ερευνητές, τους ιστορικούς και τους αρχαιολόγους να τα διορθώσουν σύμφωνα με τις νεότερες έρευνες, ώστε σιγά - σιγά να βρίσκουμε τις ρίζες της φυλής μας και τη σωστή, την πραγματική εθνική μας ταυτότητα.

Ένα τέτοιο μεγάλο ιστορικό λάθος σε βάρος της ιστορίας της Ευρυτανίας, που αποπροσανατολίζει ακόμα και σήμερα όλους μας, είναι η ιστορία και η θέση που υπήρξε το αρχαίο αιτωλικό Κάλλιον.

Υπήρξε το Αιτωλικό Κάλλιον στη Φωκίδα;

Αλήθεια, Σεβασμιώτατε, κ. Πρόεδρε της Ε.Ε.Ε και κυρίες και κύριοι, πού τάχα υπήρξε, σε ποιο χώρο δηλ. βρισκόταν το λαμπρό και πανένδοξο αρχαίο αιτωλικό Κάλλιον; Το Κάλλιον αυτό, που κατά τον Πausανία, *διεδραμάτισε πρωτεύοντα και σωστικό ρόλο στο εθνικό ιστορικό μας "γίνεσθαι"*; Αν βέβαια κυττάζουμε σήμερα τους χάρτες μας, διαβάσουμε την γεωγραφία μας, τις εγκυκλοπαίδειες, τα ιστορικά μας βιβλία, ή, αν ρωτήσουμε τους ιστορικούς και τους αρχαιολόγους, ή αν απευθυνθούμε στο Υπ. Πολιτισμού, όλα κι όλοι θα μας βεβαιώσουν πως «βρισκόταν στο χωριό Βελούχοβο της Φωκίδας». Μπορούμε δηλ. να διαβάσουμε σε πρόσφατο (5-11-85) έγγραφο της ΙΔ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Λαμίας:

«Το αρχαίο Κάλλιον έχει βρεθεί και έχει ερευνηθεί ανασκαφικά, βρισκόταν δε στο χωριό Βελούχοβο της Φωκίδας... Η ταύτιση του χώρου με το αρχαίο Κάλλιον είναι ασφαλής και επιβεβαιώνεται από αδιάψευστα τεκμήρια, (επιγραφές, νομίσματα, κ.ά.)».

Σ' άλλο έγγραφο, (6-5-87)

«Το Κάλλιον/Καλλίπολις ήταν αναμφισβητήτως στο Βελούχοβο, κοντά στο Λιδωρίκι... Το πρόβλημα της ταυτίσεως του Καλλίου έχει ήδη λυθεί προ πολλού».

Ας τελειώσουμε όμως τις θέσεις της ΙΔ' Εφορείας με μια ακόμα:

«Το Κάλλιον ή Καλλίπολις της Αιτωλίας, έχει ταυτιστεί από μακρού με το κάστρο στο Κάλλιο (τέως Βελούχοβο) του Νομού Φωκίδος. Οι τελευταίες ανασκαφές εκεί, πριν από τον καταποντισμό της θέσεως στην τεχνητή λίμνη του Μόρνου, αίρουν κάθε αμφιβολία». Και βέβαια ανάλογες είναι και οι θέσεις του Υπ. Πολιτισμού για τη θέση που βρισκόταν το αρχαίο αιτωλικό Κάλλιον. Ας μην κουραζόμαστε όμως με άλλες «βεβαιώσεις» ότι το Βελούχοβο της Φωκίδας, ήταν το αρχαίο Κάλλιον.

Έτσι, όλοι ξέρουμε σήμερα πως το αρχαίο Κάλλιον, που κατάστρεψαν οι Γαλάτες το 279 π.Χ., βρίσκεται στη Δωρίδα, το χωριό Βελούχοβο. Ας κλείσουμε, λοιπόν, με την Επετηρίδα της Εταιρείας Ευρυτάνων Επιστημόνων, που εκδόθηκε πρόσφατα (1990-91). Στη σελ. 22, διαβάζουμε: «Όσο για τα γραφόμενα που επιμένουν να τοποθετούν το αρχαίο Κάλλιον στο σημερινό Κλαψί της Ευρυτανίας, αυτά είναι ανεύθυνα προχειρολογήματα χωρίς επιστημονική αξιοπιστία. Τα τεκμήρια από τις ανασκαφικές έρευνες στο Κάλλιο ή Καλλίπολη της Δωρίδας, στο λεγόμενο Βελούχοβο, δεν επιτρέπουν πλέον τέτοιες εικασίες. Η εμπεριστατωμένη διατριβή του αρχαιολόγου Α. Πάντου χύνει άπλετο φως στο θέμα, συνθέτοντας πλήρως και με πειστικότητα τα ανασκαφικά, ιστορικά κι' επιγραφικά δεδομένα».

Επομένως κυρίες και κύριοι Σύεδροι στο θέμα αυτό χύθηκε άπλετο φως. «Τι έτι χρείαν έχομεν μαρτύρων;» θα έλεγε κανείς, ποιες άλλες αποδείξεις μας χρειάζονται για να πεισθούμε ότι το αρχαίο αιτωλικό Κάλλιο, βρισκόταν στη Φωκίδα, κοντά στο Λιδωρίκι με το όνομα Κάλλιον ή Καλλίπολη;

Κι όμως...

Κι όμως! Σύμφωνα με στοιχεία που προέρχονται από πολύχρονη πεισματική έρευνα και στους δυο χώρους - Ευρυτανία και Δωρίδα - και που δημοσιεύσαμε αναλυτικά στο βιβλίο μας «ΚΑΛΛΙΟΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ, Νέα θεώρηση της ιστορίας του», το Κάλλιον, η περίφημη αυτή πρωτεύουσα των Καλλιέων που κατάστρεψαν ριζικά οι Γαλάτες το 279 π.Χ. **ΔΕΝ ήταν στη Φωκίδα, ΔΕΝ ήταν το Βελούχοβο!** Το Κάλλιον βρισκόταν στην Αιτωλία - όχι στη Δωρίδα - βρισκόταν στο χώρο της Ευρυτανίας. Ήταν στον ευρύτερο χώρο του σημερινού χωριού Κλαυσείων. Πριν απαντήσουμε όμως εδώ περιληπτικά σε ποιες αποδείξεις, σε ποια θεμέλια στηρίζουμε αυτό που λέμε, ότι δηλαδή το Κάλλιο βρισκόταν στην Ευρυτανία, ας δούμε κι ας εξετάσουμε, όσο μας επιτρέπει ο λίγος χρόνος που έχουμε σ' αυτή την εισήγηση, σε ποιες αποδείξεις είναι θεμελιωμένες οι θέσεις ότι το Κάλλιον ταυτίζεται με την Καλλίπολη και ότι βρισκόταν στη Δωρίδα, το Βελούχοβο.

Ίσως φανεί υπερβολή σε πολλούς αυτό που θα πούμε, αλλά είναι πραγματικότητα: **ΔΕΝ υπάρχουν αποδείξεις!** Δεν στηρίζεται ούτε σε αρχαίους συγγραφείς, ούτε σε ευρηματικές αποδείξεις - αφού εκεί μάλιστα έγιναν ανασκαφές - αλλά ούτε καν σε τοπική παράδοση, ότι εκεί **μπορεί** να ήταν το Κάλλιο. Η μόνη θεμελίωση για να μετονομασθεί το 1915 απ' τον Ν. Πολίτη το Βελούχοβο σε Κάλλιο ή Καλλιπολη, ήταν οι πιθανολογήσεις που άρχισαν απ' τον περασμένο αιώνα και ολοκληρώθηκαν απ' τον Γ. Σωτηριάδη το 1907, που κυκλοφόρησε στο Παρίσι τη μελέτη του «*Η των Γαλατών επί την Αιτωλίαν έφοδος το 279 π.Χ. και η πόλις Κάλλιον*». Πριν απ' το 1907, πριν δηλαδή κυκλοφορήσει ο Γ. Σωτηριάδης τη μελέτη του αυτή,

κανείς δεν έλεγε πως το Βελούχοβο μπορεί να ήταν το Κάλλιο. Και όπως είπε λίγο παλιότερα ο Γ. Πίτσιος, πρόεδρος του εν Αθήναις Συλλόγου Καλλιέων, «εμάς μας ήρθε ουρανοκατέβατο το όνομα Κάλλιο στο Βελούχοβο, αφού δεν είχαμε ούτε παράδοση τέτοια, ούτε ευρήματα ν' αποδείχνουν κάτι τέτοιο, ούτε - απ' ό,τι γνωρίζω - ιστορικές μαρτυρίες».

Όλοι μέχρι το 1907 έλεγαν κι έγραφαν ότι η δοξασμένη αιτωλική πόλη Κάλλιον, βρισκόταν στην Ευρυτανία. Κι' όπως χαρακτηριστικά είπε ο γνωστός σ' όλους μας Νικ. Παπαχατζής, που ερμήνευσε τα ΦΩΚΙΚΑ του Πausανία: «Μπορώ να σε βεβαιώσω ότι, ως το 1907 που δημοσίευσε την μελέτη του ο Γ. Σωτηριάδης για την εισβολή των Γαλατών στην Αιτωλία και την πόλη Κάλλιον, όλοι πίστευαν ότι το Κάλλιον ήταν στην Ευρυτανία. Τώρα όμως όχι. Τώρα όλοι πιστεύουν ότι το Κάλλιον είναι η Καλλίπολη στο Βελούχοβο».

Πιθανολογήσεις

Ας εξετάσουμε όμως λίγο αναλυτικότερα τις «πιθανολογήσεις» αυτές και πώς κατέληξαν να μετονομάσουν το 1915 το Βελούχοβο σε Κάλλιον και Καλλίπολη.

Το 1854 ο W. SMITH κυκλοφορεί στο Λονδίνο το βιβλίο του GEOGRAPHIC DICTIONARY. Στη σελ. 65, γράφει: «Βόρεια των Αποδοτών κατοίκησαν οι Οφιονείς και σ' αυτούς ανήκαν οι μικρότερες φυλές Βωμείς και Καλλιείς, που και οι δύο κατοίκησαν την οροσειρά της Οίτης, που κατέρχεται προς τον Μαλιακό κόλπο. Οι πρώτοι τοποθετούνται από τον Στράβωνα στις πηγές του Εύηνου και η θέση των δεύτερων προσδιορίζεται από τη θέση της πρωτεύουσάς των, το Κάλλιον». Και στη σελ. 482 του ιδίου βιβλίου, συνεχίζει: «Κάλλιο ή Καλλίπολη, η πρωτεύουσα των Καλλιέων, ευρίσκετο στην ανατολική περιοχή της Αιτωλίας σ' ένα από τα υψώματα της Οίτης και στο δρόμο απ' την κοιλάδα του Σπερχειού προς την Αιτωλία».

Εδώ, στα γραφόμενα του W. SMITH, παρατηρούμε δυο σημαντικές θέσεις στηριζόμενες - προφανώς - στο Θουκυδίδη. α) Ότι τοποθετεί τους Καλλιείς στα υψώματα της Οίτης, όχι στο Μόρνο, στη Δωρίδα, και β) συνδέει το Κάλλιον με την Καλλίπολη, που δεν έχει καμιά σύνδεση με την ιστορία του Θουκυδίδη, και που είναι η αφετηρία του μετέπειτα όλου ιστορικού λάθους. Κι' από τότε, ο τότε Δήμος Κυτινίων, γίνεται Δήμος Καλλιέων, με επτά χωριά της Β.Δ. Παρνασίδας: Τουρίτσα, Πυρά, Δρέμισα, Καστριώτισσα, Άνω και Κάτω Μουσουνίτσα και Στρώμη. 43 χρόνια αργότερα, το 1897, κυκλοφόρησε στην Οξφόρδη ο W. WOODHOUSE το βιβλίο του EASTERN AETOLIA. Στη σελ. 371, γράφει: «Στη βόρεια άκρη της κοιλάδας του Μέγα, μισή ώρα βορειοδυτικά του μεγάλου χωριού Μαυρολιθάρι,

βρίσκεται η Καστριώτισσα. Τα τείχη του κάστρου της, κτισμένα σε σωστό ακανόνιστο ελληνικό ρυθμό, και προφυλαγμένα από τετράγωνους πύργους, μπορούν ακόμα να φαίνονται καθαρά και από τρία μέρη του λόφου. Τούτο πρέπει να είναι το Κάλλιο ή Καλλιόπολη, η πρωτεύουσα των Καλλιέων». (THIS MUST BE KALLIO OR KALLIPOLI, THE CHIEF TOWN OF THE KALLIEIS). Στις θέσεις αυτές του WOODHOUSE βλέπουμε να πιθανολογεί κι αυτός την Καστριώτισσα ότι είναι το Κάλλιο ή Καλλιόπολη απ' τα τείχη του κάστρου της και χωρίς ν' αποσυνδέει το Κάλλιο απ' την Καλλιόπολη.

Το 1907 κυκλοφορεί στο Παρίσι ο Γ. Σωτηριάδης τη μελέτη που προαναφέραμε. Στη μελέτη του αυτή στηρίχτηκε - βασικά - στον W. SMITH και τον W. WOODHOUSE που ερεύνησαν το χώρο της Φωκίδας, αποκλείοντας την Ευρυτανία απ' την ερευνητική τους προσπάθεια. Την ίδια εποχή εντοπίστηκε σ' ένα σπίτι στο Βελούχοβο μια λειψή επιγραφή που στη δεύτερη σειρά της είχαν απομείνει τέσσερα γράμματα «... ITAN». Αυτή τη λειψή λέξη είχε συμπληρώσει το 1896 ο επιγραφικός CAHEN σε ΑΙΓΙΤ(ΙΤΑΝ), λέγοντας ότι η επιγραφή αναφέρεται στο αρχαίο Αιγίτιο. Το 1900 όμως διόρθωσε αυτή τη λειψή λέξη ο DITTENBERGER από ΑΙΓΙΤ(ΙΤΑΝ) σε ΚΑΛΛΙΠΟΛ(ΙΤΑΝ), ότι δηλαδή αναφέρεται στους κατοίκους της Καλλιόπολης. Και - όπως ακριβώς γράφει το σκεπτικό της Επιτροπείας περί Μετονομασίας Συνοικισμών και Κοινοτήτων το 1915, «επληρώθηκε μετά μεγίστης πιθανότητας την συμπλήρωσιν ταύτην επιφανής Γερμανός επιγραφικός, ο DITTENBERGER (1900), αναγγούς πόλις Καλλιπολ(ιταν). Εις την επιγραφήν δε ταύτην και εις άλλας ενδείξεις στηριζόμενος ο καθηγητής κ. Γ. Σωτηριάδης ηδυνήθη ασφαλώς να καθορίσει (1907) την θέσιν του αρχαίου Καλλίου ή Καλλιπόλεως εις το κάστρον του Βελουχόβου». Το όλο σκεπτικό της Επιτροπείας Μετονομασίας Συνοικισμών και Κοινοτήτων υπό την προεδρία του Ν. Γ. Πολίτη το 1915, έχει ως εξής, στη σελ. 308:

«Βελούχοβον (Κάλλιον).

Αρ. 146. (30 Ιουλίου 1915) - Επί του υπ' αρ. 23783 εγγράφου του υπουργείου της 2 Ιουνίου - Επιστρέφεται η υπ' αρ. 9365 π.ε. αναφορά της νομαρχίας Φθιώτιδος και Φωκίδος και τα συνημμένα αυτή.

Το Βελούχοβον δεν υπήγετο εις τον δήμον, εις ον είχε δοθή το όνομα των Καλλιέων, μοίρας του αιτωλικού έθνους των Οφιονέων· αλλ' υπήγετο εις τον δήμον Υαίας, διότι κατά τον χρόνον της ονοματοθεσίας των δήμων και ύστερον υπετίθετο ότι η οχυρά έδρα των Καλλιέων, το Κάλλιον, ευρίσκετο εις την περιοχίν του δήμου Καλλιέων, παρά την Καστριώτισσαν. Το δε Βελούχοβον υπετίθετο ότι κατείχε την θέσιν του αρχαίου Αιγιτίου, δι' ο και επιγραφή τις ευρεθείσα εντετειχισμένη εις οικίαν του χωρίου εκείνου, προερχομένη δε κατ' ασφαλείς πληροφορίας εκ της περιοχής της παρ' αυτώ αρχαίας πόλεως και αναγράφουσα το όνομα των κατοίκων αυτής, αποκεκρουμένον δ' όμως και μη διατηρούν ει μη την κατάληξιν μόνην,

συνεπληρώθη υπό του πρώτου εκδότου αυτής (1896) Αιγιτιτάν, ήτοι δι' υποτιθεμένου τύπου του εθνικού των οικούντων το Αιγίτιον. Αλλ' επηνωρθωσε μετά μεγίστης πιθανότητας την συμπλήρωσιν ταύτην επιφανής Γερμανός επιγραφικός, ο Dittenberger (1900), αναγνούς «πόλις [Καλλιπολίταν]». Εις την επιγραφὴν δε ταύτην και εις άλλας ενδείξεις στηριζόμενος ο καθηγητής κ. Γ. Σωτηριάδης ηδυνήθη ασφαλώς να καθορίσει (1907) την θέσιν του αρχαίου Καλλίου ή Καλλιπόλεως εις το Κάστρον του Βελουχόβου.

Ὅθεν οθροτάτη είναι η απόφασις του κοινοτικού συμβουλίου Βελουχόβου περί αποδόσεως εις την κοινότητα του ονόματος της αρχαίας πόλεως. Προτιμότερον δ' όμως θεωρούμεν τον βραχύτερον τύπον του ονόματος και συνιστώμεν όπως η κοινότης ονομασθῇ Κοινότης Καλλίου και ουχί Κοινότης Καλλιπόλεως. Το όνομα της Καλλιπόλεως ήτο κοινότατον κατά την αρχαιότητα και διατηρούσιν αυτό μέχρι της σήμερον η της Θρακικής χερσονήσου Καλλίπολις και η της Καλαβρίας».

Η λειψή επιγραφή λοιπόν και άλλες ενδείξεις αποτέλεσαν το θεμέλιο για να μετονομάσουν το Βελούχοβο σε Κάλλιο. Κι' αυτές οι άλλες ενδείξεις είναι οι «πιθανολογήσεις» του Γ. Σωτηριάδη. Θεωρώ αναγκαίο ν' αναφέρω λίγες απ' τις πολλές πιθανολογήσεις για να καταλήξει χωρίς καμιά άλλη απόδειξη, στο Βελούχοβο. Στη σελ. 311 γράφει: «Τούτο δε και έπραξεν ο WOODHOUSE ταυτίσας αυτό (το Κάλλιο) προς το κάστρον της Καστριώτισσας. Τοιαύτη ήτο και η ιδέα των πρώτων αρχαιολόγων της Ελλάδος, οι οποίοι τα περί την Καστριώτισσαν χωρία ωνόμασαν εκ του ενταύθα υποτεθέντος αρχαίου Καλλίου, δήμον Καλλιέων». Και στη συνέχεια: «Ὡστε κατά την σύμφωνον ταύτην μαρτυρίαν πρόδηλον γίνεται, ότι το Κάλλιον πρέπει να ζητηθεί προς το βόρειον άκρον του Κόρακος περί την Οίτην».

Βλέπουμε 'δω πως συμφωνεί με τους πρώτους αρχαιολόγους, και τοποθετεί το Κάλλιο στο άκρο της Αιτωλίας, «περί την Οίτην». Σ' άλλο σημείο όμως, σελ. 308, γράφει: «Έπρεπε (το σώμα των Γαλατών) να απειλήσει σπουδαίως τους Αιτωλούς εντός αυτής της χώρας των. Αλλ' εάν το Κάλλιον έκειτο εις τα προς την Οίτην όρια της Αιτωλίας, ο κίνδυνος ούτος δεν υπήρχε διόλου διά τους Αιτωλούς».

Για να καταλήξει στη σελ. 310 του βιβλίου του:

«Πάσαι αι δυσκολίαι αύται αίρονται και τα πράγματα διευθετούνται κάλλιστα, αν συμφώνως προς τας προϋποθέσεις ημών περί της μόνης πιθανής πορείας των Γαλατών, ζητήσωμεν το Κάλλιον εις το Κάστρον του Βελουχόβου»!!!

Δηλαδή το Κάλλιο πρέπει να ζητηθεί στην Οίτη επειδή το είπαν οι πρώτοι αρχαιολόγοι. Δεν πρέπει όμως να βρισκόταν στην Οίτη επειδή δεν υπήρχε εκεί ο κίνδυνος των Γαλατών για τους Αιτωλούς. Και τελικά τακτοποιούνται όλα... «αν ζητήσωμεν το Κάλλιον στο Κάστρο του Βελουχόβου».

Αυτά είναι λοιπόν τα θεμέλια, κυρίες και κύριοι σύνεδροι, πάνω στα οποία στήριξαν ολόκληρο το ιστορικό οικοδόμημα για να μετονομάσουν το Βελούχοβο σε Κάλλιο. Πέραν αυτού και μέχρι σήμερα τίποτ' άλλο! Και νομίζουμε πως είναι καθοριστική στο σημείο αυτό και η θέση του κ. Πέτρου Θέμελη, ο οποίος έκανε τις ανασκαφές στο χώρο του Βελούχοβου το 1977-79 κι ήρθαν στην επιφάνεια όλες οι αρχαιότητες: Είπε, ότι «*τίποτε δε βρέθηκε πού ν' αποδεικνύει πως αυτό ήταν το Κάλλιο*». Όλα τα γραφόμενα και οι θέσεις λοιπόν των αρχαιολόγων και των ιστορικών ότι στο χώρο του Βελούχοβου βρισκόταν το Κάλλιο στηρίζονται στη λειψή επιγραφή και στις πιθανολογήσεις του Γ. Σωτηριάδη. Χαρακτηριστικά ας αναφέρουμε δυο τέτοιες μαρτυρίες. Ο Γερ. Κατωπόδης στο βιβλίο του «ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ», που κυκλοφόρησε το 1977, γράφει:

«Διά την γαλατική έφοδο στην Αιτωλία ακολουθούμε πιστά τον Γ. Σωτηριάδη».

Κι ακόμα, ο κ. Πάντος Πάντος στη διατριβή του «ΤΑ ΣΦΡΑΓΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΙΤΩΛΙΚΗΣ ΚΑΛΛΙΠΟΛΕΩΣ» το 1985, στη σελ. 3 γράφει: «*Η Καλλίπολις (Κάλλιον)... ταυτίσθηκε με το κάστρο του Βελούχοβου, κυρίως στην τοπογραφική έρευνα του Γ. Σωτηριάδη και την ορθή συμπλήρωση της επιγραφής προς τιμήν του Πύρρου...*» Αυτά είναι τα ασφαλή κι' αδιάψευστα τεκμήρια που επιβεβαίωσαν το Κάλλιο στο Βελούχοβο της Δωρίδας!

Το Κάλλιο στην Ευρυτανία

Εμείς θεωρούμε βέβαιο πως το Κάλλιο βρισκόταν στην Ευρυτανία, στο χώρο του Κλαυσείου. Αυτό το στηρίζουμε στην τοπική παράδοση, στους αρχαίους συγγραφείς και στα πανάρχαια ευρήματα που είναι κατάσπαρτος στην επιφάνεια ο τόπος του Κλαυσείου. Ακόμα και σ' αυτό το μεγάλο ιστορικό και θρησκευτικό μνημείο, τον Ι.Ν. του Αγίου Λεωνίδα, που ανακαίνισθηκε τον 5ο μ.Χ. αιώνα, με τη θαυμάσια ψηφιδωτή χαμοκέντηση και με διαστάσεις 18,50 × 28, δηλαδή 518 τ.μ. Ο Ναός αυτός συνδέει χτυπητά κι άρρηκτα τον πανάρχαιο πολιτισμό και τη δόξα του αρχαίου Καλλίου με τη ρωμαϊκή περίοδο και τη Βυζαντινή εποχή.

Και η τοπική παράδοση. Δε μας επιτρέπει ο χρόνος να πούμε τι σημαίνει τοπική παράδοση για το Κλαψί και τα γύρω χωριά της Ποταμιάς. Παράδοση, ζωντανός συνδετικός κρίκος που μεταφέρεται ως βαριά κληρονομιά από γενιά σε γενιά ότι «*εδώ ήταν το αρχαίο Κάλλιο που κατάστρεψαν οι βάρβαροι Γαλάτες και το μετέτρεψαν απ' το κλάμα, σε Κλαψί*». Και πράγματι τ' όνομά του «Κλαυσεϊόν», με ει, όχι με ι, είναι απ' το εφετικό ρήμα «κλαυσεῖω», που σημαίνει κλαίω κατ' έφεσιν. Μια παράδοση που υπέβαλε και τον ομιλούντα σε μια μακρόχρονη πεισματική έρευνα για να δει αν έχει ρίζες ζωής αυτή η παράδοση ή είναι ένα παραμύθι κάποιας επο-

χής. Και διαπίστωσε πως έχει ρίζες βαθιές και συνδέεται αδιάσπαστα με το γεγονός της καταστροφής και με τους ιστορικούς συγγραφείς Θουκυδίδη και Πausανία.

Όταν ο Θουκυδίδης μας διέσωσε πως, «όλοι - οι Αιτωλοί - έτρεξαν προς βοήθειαν με όλην την δύναμίν των, ώστε και οι περισσότεροι απομακρυσμένοι Οφιονείς, αυτοί που κατοικούν πλησίον του Μαλλιακού κόλπου, δηλαδή οι Βωμείς και οι Καλλιείς, είχαν φθάσει διά να βοηθήσουν», σημαίνει, πως το Κάλλιο δε βρισκόταν εκεί, στη Δωρίδα, όπου και το Βελούχοβο. Πώς ήταν δυνατό λοιπόν ο Θουκυδίδης ν' αναφέρει τους Καλλιείς ότι βρίσκονταν πλησίον του Μαλλιακού Κόλπου; Πιο σαφής όμως και ξεκάθαρος είναι ο Πausανίας.

Ο Πausανίας δεν μας δίνει καθόλου περιθώρια να τρέχουμε στη Φωκίδα, στη Δωρίδα ή στο Λιδωρίκι για να βρούμε κάποιο Κάλλιο και Καλλίπολη. Ο Πausανίας, που είναι - θα λέγαμε - ο ιστορικός του Καλλίου, δεν αναφέρει πουθενά την Καλλίπολη και τους Καλλιπολίτες. Ενώ αναφέρει κατ' επανάληψη το Κάλλιο και τους Καλλιείς μ' όλη τη γενναιότητα που τους διέκρινε και τη ριζική καταστροφή που υπέστησαν. Και το σημαντικότερο, μας περιγράφει μ' ακρίβεια για τη διαδρομή - πορεία που ακολούθησαν οι Γαλάτες για να καταστρέψουν το αιτωλικό, όχι το δωρικό, Κάλλιον. Αλλά και για την επιστροφή τους για τις Θερμοπύλες, όπου κι' αυτούς τους περίμενε ο όλεθρος. Μας περιγράφει τη σύγκρουση των Γαλατών στις Θερμοπύλες με τα ενωμένα ελληνικά στρατεύματα και τη δύσκολη θέση που βρέθηκε ο Βρέννος. Τότε ο Βρέννος για αντιπερισπασμό, σκέφτηκε ν' αποσπάσει το σώμα των Αιτωλών, που ήταν το πιο πολυάριθμο και πιο αξιόμαχο στις Θερμοπύλες. Γράφει ο Πausανίας στα «ΦΩΚΙΚΑ», έκδοση ΠΑΠΥΡΟΣ, μετάφρ. Α. Παπαθεοδώρου: «*Απέσπασε - ο Βρέννος - απ' το στρατό του τεσσαράκοντα χιλιάδας πεζών και οκτακοσίους περίπου ιππείς και ώρισεν ως αρχηγούς αυτών τον Ορεστόριον και τον Κόμβουτιν, οι οποίοι διήλθον πάλιν τας γεφύρας του Σπερχείου προς τα οπίσω, εβάδισαν διά μέσου της Θεσσαλίας και εισέβαλον εις την Αιτωλίαν*».

Κι εδώ το ερώτημα - απορία: Αφού οι Γαλάτες ξεκίνησαν για την Αιτωλία απ' τις Θερμοπύλες, πέρασαν πάλι τις γέφυρες του Σπερχείου προς τα οπίσω, έφτασαν στη Θεσσαλία, και «δια μέσου της Θεσσαλίας», πώς βρέθηκαν στη Δωρίδα, στο Βελούχοβο; Μια νηφάλια λοιπόν και **προσεκτική μελέτη** του Πausανία στα «ΦΩΚΙΚΑ», κεφάλ. 19-23, που αναφέρεται λεπτομερώς στην εισβολή των Γαλατών στην Αιτωλία και την καταστροφή του Καλλίου, μας δίνει **σαφώς** την απάντηση ότι το Κάλλιον ΔΕΝ υπήρξε στη Δωρίδα αλλά στην Ευρυτανία. Και βέβαια εδώ μπαίνουν κι άλλα πολλά αναπάντητα ερωτήματα. Όπως, η Δωρίδα, ήταν εκείνη την εποχή Αιτωλία; Ή, πώς πέρασαν οι Γαλάτες μέσα απ' την Κοιλιάδα του Σπερχείου για να φτάσουν στην Οίτη, αφού την κατείχαν οι Αινιάνες, που δε

συμμετείχαν στον πόλεμο των Θερμοπυλών κι ήταν έτοιμοι ν' αντιμετωπίσουν με επιτυχία κάθε εισβολέα; Ο Πausanias, βέβαια, μας δίνει σαφείς απαντήσεις σ' όλα αυτά αν τον μελετήσουμε επίμονα και με νηφαλιότητα.

Δε μας παίρνει όμως ο χρόνος ν' αναφέρουμε κι άλλες σημαντικές θέσεις του. Θα τελειώσουμε με μια θέση του ακόμα. Αφού οι Γαλάτες εισέβαλαν στην Αιτωλία και κατάστρεψαν το Κάλλιο, πήραν τον ίδιο δρόμο που πήγαν εκεί για να επιστρέψουν στις Θερμοπύλες. «Και ενέντες πυρ ες το Κάλλιον εκομίζοντο την αυτήν», όπως ακριβώς είναι το αρχαίο κείμενο. Αν κατάστρεφαν το Κάλλιο στη Δωρίδα, τότε πώς βρέθηκαν στα Κοκκάλια απ' τα αδιάβατα βουνά των Βαρδουσιών και χωρίς σκοπό, όπου τους περίμενε κι' αυτούς ο όλεθρος; Τα Κοκκάλια! Ο πιο μεγάλος ιστορικός τόπος της πατρίδας μας, μα κι' ο πιο ξεχασμένος! Και το πιο σημαντικό στο σημείο αυτό για τα Κοκκάλια, είναι ότι κανείς απ' τους νεότερους ιστορικούς συγγραφείς δεν αμφιβάλλει ότι εκεί, στα Κοκκάλια - τότε Καλλίδρομο - επήλθε η καταστροφή των Γαλατών και σώθηκαν οι Έλληνες από βέβαιο αφανισμό! Ούτε ο Γ. Σωτηριάδης, ούτε ο Ν. Πολίτης, ούτε κανείς άλλος. Στην εγκυκλοπαίδεια «ΠΑΠΥΡΟΣ», στο λήμμα «ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ», διαβάζουμε:

«Εκ των αξιοσημειώτων γεγονότων αναφέρομεν την υπό των Ευρυτάνων και Αιτωλών άμυναν κατά των Γαλατών του Βρέννου το 279 π.Χ. εν θέσει Κοκκάλια Κρικέλου - Λάσπης Ευρυτανίας, ένθα οι Γαλάται υπέστησαν τρομακτικές απωλείας, ώστε ελάχιστοι τούτων κατόρθωσαν, χάρις εις την προκάλυψίν των υπό των δασών, να διαφύγουν προς Θεσσαλίαν. Έκτοτε, λόγω των ανευρισκομένων εκεί αφθόνων οστών, η περιοχή ωνομάσθη Κοκκάλια».

Και τελειώνω με τη θέση του Ακαδημαϊκού Κ. Α. Ρωμαίου:

«Το πεδίον της μάχης ή ακριβέστερον της δικαίας τιμωρίας των θηριωδών Γαλατών, έχομεν βέβαιον εις τα Κοκκάλια».

Συμπέρασμα λοιπόν κ. Πρόεδρε της Ε.Ε.Ε και κυρίες και κύριοι Σύεδροι, της μικρής, της περιληπτικής αυτής εισήγησης, είναι ότι το δοξασμένο Κάλλιο ΔΕΝ υπήρξε στη Δωρίδα, το Βελούχοβο, αλλά στην Ευρυτανία, στον ευρύτερο χώρο του Κλαυσείου. Καιρός πια να το δούμε βαθύτερα το όλο θέμα μέσα απ' τη σύγχρονη έρευνα που έγινε, ώστε να πάψει να αιωρήται απειλητικό στην ιστορία μας.

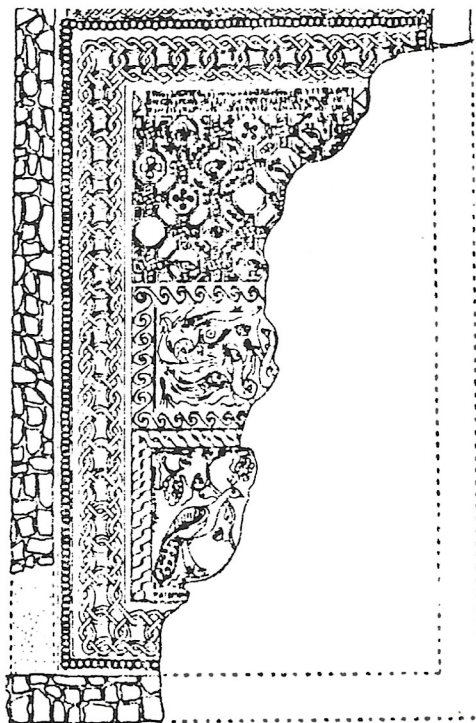
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Που αφορά την εισήγηση στο Β' Πανευρυτανικό Επιστημονικό Συνέδριο της Ε.Ε.Ε. την 22-24/5/92

- ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ: ΙΣΤΟΡΙΩΝ Γ'
- ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ: ΦΩΚΙΚΑ
- Κ. Δ. Στεργιόπουλος: «Η αρχαία Αιτωλία», Αθήναι 1939
- Π. Ι. Βασιλείου: α) «Τρεις ομιλίες», Αθήνα 1978, β) «Επισκοπή Λιτζάς και Α-γράφων», Αθήναι 1960. γ) «Χωριά της Ευρυτανίας που καταστράφηκαν», Αθήνα 1960. δ) «Τουριστικός οδηγός», 1971. ε) «Η αρχαία Ευρυτανία», Αθήναι 1961.
- Ν. Γ. Πολίτης: «Παραδόσεις», Αθήναι (επανεκδοση) 1965, μέρος Α και Β.
- Ν. Γ. Πολίτης: «Λαογραφία», Αθήναι 1915
- Γ. Σωτηριάδης: «Η των Γαλατών επί την Αιτωλίαν έφοδος το 279 π.Χ. και η πόλις Κάλλιον», Παρίσι 1907.
- William Smith: «Geographic Dictionary» London 1854, τ. Α'
- William Woodhouse: «Eastern Aetolia», Oxford 1897
- Ι. Γ. Βορτσέλας: «Η Φθιώτις», Αθήναι 1907
- Εμμ. Χατζηδάκης: Π.Α.Ε. 1958, ανασκαφή ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΚΛΑΥΣΕΙΟΥ
- Ι. Γ. Παπασταύρου: «Αρχαία Ιστορία», Αθήναι 1957
- Θ. Κ. Καρατζάς: «Ιστορία της Επαρχίας Δομοκού», Αθήναι 1962
- Θ. Κ. Καρατζάς: «Έλλην, Έλληνες, Ελλάς», Αθήνα 1971
- Θεόδ. Χαβέλλας: «Ιστορία των Αιτωλών», Αθήναι 1883
- Γερ. Κατωπόδης: «Αιτωλική Συμπολιτεία», Αθήναι 1977
- Πάντου Α. Πάντου: «Τα σφραγίσματα της Καλλιπόλεως», Αθηνά 1985
- Δημητρίου Ι. Φαλλή: «Κάλλιον Ευρυτανίας», Αθήνα 1982
- Δημητρίου Ι. Φαλλή: «Ευρυτανία, αρχαία ιστορία και θρύλος», Αθήνα 1987

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ - ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ - ΕΓΓΡΑΦΑ

- ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ
- Μ. Ε. Εγκυκλοπαίδεια Π. Δρανδάκη
- ΥΔΡΙΑ
- ΜΕΓΑΛΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
- Αθαν. Ιατρίδη «Αρχαιολογική Εφημερίδα», Αθήναι 1838
- Δημ. Ζαγανιάρη, εφημερίδα «ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ»
- ΙΔ' Εφορείας Προϊστορ. και Κλασικών Αρχαιοτήτων, έγγραφο 5-11-85
- ΙΔ' Εφορείας Προϊστορ. και Κλασικών Αρχαιοτήτων, έγγραφο 6-5-87
- «ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ», Εταιρείας Ευρυτάνων Επιστημόνων, 1990-91.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΙΩΑΝ. ΦΑΛΛΗΣ

ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ

Αρχαία Ιστορία και Θρύλος

ΑΘΗΝΑ 1987

κ. ΘΩΜΑΣ ΚΟΝΙΑΒΙΤΗΣ, Πρόεδρος Β' Συνεδρίας

Όπως έχει ανακοινωθεί και πιο πριν στη συνέχεια θα γίνει εισήγηση του κ. Πάντου, αρχαιολόγου, διευθυντού ΙΔ' Εφορίας κλασικών αρχαιοτήτων.

Ο κ. Πάντος γεννήθηκε το 1946, είναι πτυχιούχος της Ιστορίας - Αρχαιολογίας, της Φιλολογικής Σχολής, καθώς επίσης των Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών της ίδιας σχολής του Παν/μίου Αθηνών. Εσπούδασε επίσης Δημόσιο Δίκαιο και Νομικές επιστήμες στη Νομική Σχολή του Παν/μίου Αθηνών. Υπηρέτησε ως επιμελητής αρχαιοτήτων στην Αθήνα, Θράκη και Μακεδονία ως τμηματάρχης στο Υπουργείο Πολιτισμού και σήμερα είναι έφορος κλασικών αρχαιοτήτων στη Λαμία. Είναι διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών με τίτλο εργασίας «Τα σφραγίσματα της Αιτωλικής Καλλιπόλεως». Έχει αναλάβει την ευθύνη ανασκαφής της του Ηρακλέους στη Νίκη, από το 1989 προωθεί το έργο: Αρχαιολογικές ερευνες Ευρυτανίας, με πρώτη ανασκαφή στο Καστράκι Τοπολιάνων, της οποίας τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν τώρα στο Συνέδριο.

Παρακαλείται ο κ. Πάντος να προσέλθει στο βήμα

εξετάζουμε την δευτερογενή βιβλιογραφία. Η γνώμη δηλαδή των διαφόρων συγχρόνων συγγραφέων είναι σεβαστή στο μέτρο που δεν έρχεται σε αντίθεση με τις διαθέσιμες πηγές. Πρώτη και αρχαιότερη πηγή μας είναι ο Θουκυδίδης, ο οποίος δεν αναφέρει πουθενά την λέξη Κάλλιον. Αναφέρει μόνον το φύλο των Καλλιέων ως υποδιαίρεση του φύλλου των Οφιονέων (Θουκ. ΙΙΙ, 96, 3): "... και οι έσχατοι Οφιονέων, οι προς τον Μηλιακόν κόλπον καθήκοντες, Βωιμής και Καλλιής, εβοήθησαν". Άρα οι Καλιείς δεν είναι Ευρυτάνες και a priori αποκλείεται να είναι στην Ευρυτανία το Κάλλιον.

Ο Θουκυδίδης λέγει ότι οι Καλλιείς "καθήκον" προς τον Μαλικόν κόλπον, και πράγματι γνωρίζουμε ότι κατείχαν την περιοχή ανάμεσα στα Βαρδούσια και την Γκιώνα, δηλαδή την άνω κοιλάδα του Μόρνου (αρχαίου Δάφνου) που στον άνω ρου του ονομάζεται "Μέγα Ποτάμι". Η περιοχή αυτή έχει πολλούς τειχισμένους οικισμούς που ερευνηθήκαν τελευταία και στα πλαίσια του προγράμματος "Aetolian Studies Project". Οι Ολλανδοί ερευνητές έχουν κυκλοφορήσει τρεις προκαταρκτικές εκθέσεις και ο κ. Φαλλής γνωρίζει ότι πρόκειται να εκδοθή το βιβλίο τους στην σειρά British Archaeological Reports. Στην έρευνα αυτή έχουν τοπογραφηθή/επιστημανθή πολλοί οικισμοί των Καλλιέων, με ισχυρότερο, κεντρικό, εκείνον του Βελουχόβου στο Στενό του Μόρνου, μια στενή διάβαση και οχυρή τοποθεσία, από την οποία αναγκαστικώς έπρεπε να περάση όποιος ήθελε να πλήξη την Ναύπακτο και την κεντρική Αιτωλία περί την Λυσιμάχεια. Από τον οικισμό αυτό έχουμε επιγραφές: στην IG IX, I, 1. αρ. 154 για τον Πύρρο συμπληρώθηκε ορθώς, ήδη το 1899, το όνομα [Καλλιπολ]ιτάν. Στις νέες ανασκαφές ευρέθησαν στον γαλλικό τομέα βάθρο που επιβεβαιώνει το όνομα [Κ]αλιπολίτ[αι] και δεκαοκτώ αδημοσίευτα προξενικά ψηφίσματα των Καλλιπολιτών, των οποίων ευρέθη και η σφραγίς ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΩΝ. Συνεπώς κανείς δεν αμφισβητεί σήμερα ότι στο Βελούχοβο είναι η αρχαία Καλλίπολις/Κάλλιον, ο κεντρικός οικισμός των Καλλιέων.

Εξ' όσων γνωρίζω ουδείς έχει τοποθετήσει το Κάλλιον εκτός της περιοχής των Καλλιέων, όπου η Καλλίπολις. Ο κ. Φαλλής έγραψε τι σχέση έχει το Κάλλιον με την Δωρίδα. Πρόκειται για λάθος επιχείρημα. Η σημερινή επαρχία Δωρίδος ονομάσθηκε έτσι από μία επισφαλμένη τοπογραφική άποψη που υπήρχε τον 19 αι. Σήμερα ξέρομε ότι η αρχαία Δωρίς είναι στην άνω κοιλάδα του φωκικού Κηφισσού, όπου έχουν ταυτισθή οι πόλεις Κυτίνιον, Ερινεός κ.λπ. Άρα η αρχαία Δωρίς ουδεμία σχέση έχει με το Κάλλιον.

Αυτή η σύγχυσης αρχαίων και συγχρόνων γεωγραφικών όρων είναι ένα σύνθετος μεθοδολογικό σφάλμα που οδηγεί τον κ. Φαλλή σε ιστορικές παρερμηνείες. Όταν ο Πausanias τον 2ο αι. μ.Χ. λέγει ότι οι Γαλάτες, "όπισω κατά τοῦ Σπερειοῦ τάς γεφύρας καί αὐθις διά Θεσσαλίαν ὁδεύσαντες ἐμβάλλουσιν ἐς τήν Αἰτωλίαν" (X, 22, 3), ο κ. Φαλλής ανεβάζει τους Γα-

λάτες στο οροπέδο της Ξυνιάδος, διότι δεν αντιλαμβάνεται ότι τον 2ο αι. μ. Χ., όπως και την εποχή της εισβολής των Γαλατών η Αινίς και η Μαλίσ ανήκουν γεωγραφικώς στην Θεσσαλία. Η Υπάτη είναι “Θεσσαλίας πόλις πρώτη”. Οι Αινιάνες, οι Μαλιείς και οι Οιταίοι είναι περίοικοι των Θεσσαλών, τα σύνορα της Θεσσαλίας είναι Οίτη και οι Θερμοπύλες. Η Αιτωλική Συμπολιτεία είχε συμπεριλάβει την Ηράκλεια, πρωτεύουσα των Οιταίων, μόλις το 280 π.Χ.: “Ἐτει γάρ πρότερον τούτων οἱ Αἰτωλοὶ συντελεῖν τοὺς Ἡρακλεώτας ἠνάγκασαν ἐς τὸ Αἰτωλικόν· τότε οὖν ἡμύνοντο ὥς περί πόλεως οὐδέν τι Ἡρακλειώταις μᾶλλον ἢ καὶ αὐτοῖς προσηκούσης” (Χ, 20,9). Συνεπώς το 279 οι Γαλάτες, αφού κινήθηκαν από τις θερμοπύλες πίσω στην κοιλάδα του Σπερχειού θα διέβησαν την Οίτη από κάποια των γνωστών διόδων, πιθανόν δια της Πυράς του Ηρακλέους, όπως το 191 π.Χ. ο Μάνιος Ακίλιος Γλαβρίων που από εκεί κατόπιν “ἐπὶ Καλλιπόλεως δῶδευε τὸ δῶρος, ὃ καλοῦσι Κόρακα, ὑψηλότατόν τε ὀρῶν καὶ δυσόδευτον καὶ ἀποκρημνον” (Αππιαν. Συριακά 21).

Ἄρα η θέση της χώρας των Οφιονέων (όχι Ευρυτάνων) Καλλιέων είναι γνωστή και της Καλλι(ου)πόλεως επίσης. Τι σχέση λοιπόν μπορεί να έχει το Κάλλιον και οι Καλλιείς με την ευρυτανική αναμφιβόλως θέση του Κλαψιού;

Β΄ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ Α. ΠΑΝΤΟΥ

Αρχαιολόγου

Κύριε πρόεδρε, παρακαλώ να κάνω μία πολύ σύντομή προσθήκη. Εγώ δεν αμφισβητώ την λαϊκή παράδοση ότι οι Γαλάτες - ή μέρος τους - πέρασαν από τα Κοκκάλια. Ἄλλωστε δεν γνωρίζομε που έγινε η τελική μάχη και η καταστροφή τους. Θα έλεγε κανείς γιατί όχι και εκεί, στα Κοκκάλια, αφού έτσι το θέλει η τοπική παράδοση.

Από την περιγραφή όμως του Πausανίου (Χ, 22, 6-7) φαίνεται ότι οι Γαλάτες είχαν ίσως ακολουθήσει κάποιο χαμηλό δρόμο και ότι “οἱ Αἰτωλοὶ καὶ αἱ γυναῖκες αἱ Αἰτωλαὶ παρά πᾶσαν τεταγμένοι τὴν ὁδὸν ἐσηκόντιζον ἐς τοὺς βαρβάρους”. Νομίζω ότι η περιοχή των Κοκκαλιών, μια ορεινή κορυφογραμμή, δεν προσφέρεται σε επίθεση εναντίον υποχωρούντος στρατού. Βρέθηκαν βέβαια εκεί υπολείμματα οστών, αλλά τι αποδεικνύει ότι είναι των Γαλατών και όχι διαλυμένων από την καλλιέργεια τάφων; Μέχρι σήμερα δεν έχει βρεθῇ ούτε ἴχνος γαλατικών όπλων. Τα όπλα της εποχής αυτής και οι γαλατικοί θυρεοί είναι πολύ γνωστά, λείψανά τους έχουν βρεθῇ αλλού στην Ελλάδα, Αίγυπτο κ.λπ. Στα ανάγλυφα του παραπέτου του ναού της Αθηνάς Νικηφόρου στην Πέργαμο έχουμε ένα πανόραμα των γαλατικών όπλων. Ως τώρα δεν έχουμε κανένα τέτοιο εύρημα από τα Κοκκάλια.

Αφ' ετέρου γνωρίζομε άραγε πόσο παλιά είναι η λαϊκή παράδοσις περί μεγάλης μάχης στα Κοκκάλια και τότε αυτή συνδέθηκε με το γεγονός της καταστροφής των Γαλατών; Γιατί να αποκλείσει κανείς ότι ένα αρχικό γέννημα της λαϊκής φαντασίας (οστά πολλά, άρα μάχη και πόλεμος) συνδέθηκε υστερογενώς με την καταστροφή των Γαλατών όταν με τον νεοελληνικό διαφωτισμό έφθασαν και στην Ευρυτανία τα κείμενα των αρχαίων συγγραφέων και ο Πausanias. Οι λαϊκές παραδόσεις είναι γεμάτες από τέτοιες "λόγιες" προσμειξεις. Και η παιδεία στην Ευρυτανία κατά την Τουρκοκρατία (σχολές Αγράφων κ.λπ.) είναι γνωστή.

Ο αρχαιολόγος κ. Π. Πάντος ομιλεί στο Συνέδριο.

κ. Θ. ΚΟΝΙΑΒΙΤΗΣ, Πρόεδρος Β' Συνεδρίας

Ευχαριστούμε τον κ. Πάντο για την παρέμβασή του. Θα ήθελα όμως κάτι να διευκρινίσω, όσον αφορά τον όρο «πνευματική έρευνα», που χρησιμοποίησε ο κ. Φαλής. Ότι δηλαδή πνεύμα και έρευνα δεν πάνε μαζί. Νομίζω ότι πρέπει να διακρίνουμε δύο επίπεδα. Υπάρχει στην επιστήμη μια διάκριση αξιολογικών, ιδεολογικών και άλλων κρίσεων, και δεύτερον τα εμπειρικά δεδομένα. Θα ήθελα να σημειώσω ότι δεν υπάρχει επιστήμη χωρίς αξιολογικές προϋποθέσεις. Είναι μια θέση που υποστηρίζεται και από τους αρχαίους συγγραφείς. Αν διαβάσουμε τον Πλάτωνα στο διάλογό του «Αλκιβιάδης Β'» περνάμε στη μανία του Σωκράτη, για να φθάσουμε στον Χάϊγκελ, που λέει ότι τίποτε στην ιστορία δεν γίνεται χωρίς πάθος, για να περάσουμε στο σύγχρονο Μαξ Βέμπερ, ο οποίος μας λέγει ότι αν κανείς δεν έχει πάθος δεν μπορεί να κάνει ή να επιτύχει τίποτα. Αυτή ήταν, νομίζω, μια απαραίτητη διευκρίνιση.